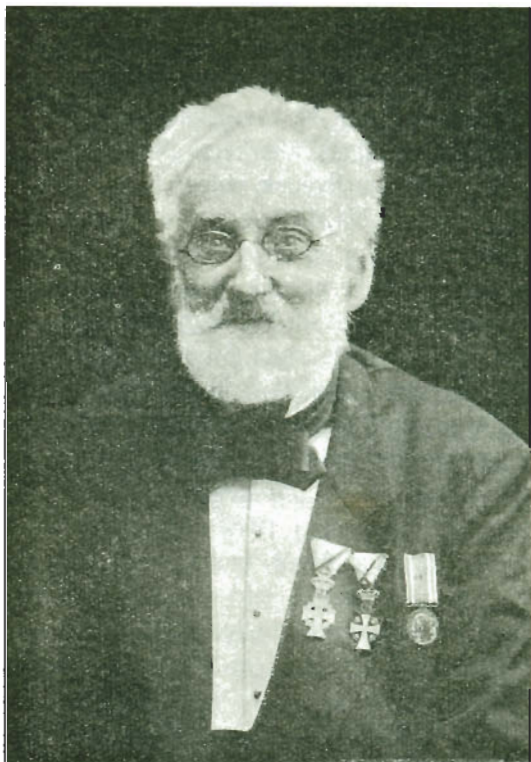

Dr. phil. FOLMER DYRLUND.

(1826—1917).

En Biografi

ved *J. S. Møller.*

Niels Kristian Folmer Dyrlund var født paa Kaltetredgaarden, Bregninge Sogn, den 24. Maj 1826 som Søn af Propr. Niels Dyrlund (f. 1790, d. 1830) og

Marie Lucie Frederikke f. Taarning (f. 1800, d. 1838). Hans fædrene Slægt bestod af Landmænd eller Kroejere. Hans Oldefader antog Slægtsnavnet efter Dyr-lundsgaarden i Hvalsø Sogn. Da han tidlig blev forældreløs, blev han opdraget dels hos Morfaderen, Sogne-degn Taarning i Buttrup ved Holbæk, til hvem han ogsaa senere følte sig særlig knyttet, dels hos andre Slægtninge paa Mødrenes Side¹). I 1839 kom han til Roskilde Katedralskole, hvorfra han blev Student i 1844. Allerede i sin Barndom blev han kendt med Nordens Oldtid og Middelalder ved Læsning af *Saxo* og *Snorre*. I Skolen udvidede han sit Kendskab dertil ved Læsning af *Rasks* og *Worsaaes* Værker. Som Student lærte han sig Islandsk og Svensk, blev nationalt og skandinavisk greben af *N. M. Petersen* og ved Læsning om *Peter Hiort Lorenzens* og *Orla Lehmanns* Gerning. Men med Universitetsstudierne gik det kun smaat; han tilbragte sin meste Tid i sin Fødeegn, hvor han som den første af alle fordybede sig i Studiet af sin Hjemstavns Folkemaal og gamle Skikke. Snart afbrødes dog Studierne, Krigen kom, og den 22-aarige Student fandt det som en selvfølgelig Ting, at han meldte sig som Frivillig. Han var den Gang svagelig og laa meget af Tiden syg; men da han i 1849 udskreves som Værnepligtig, kom han for Alvor med. Ved *Isted* fik han, som han selv har sagt, Held til at være med til et „Kup“. Herom bør der fortælles med hans egne Ord²): „Vi havde kastet dem ud af deres Stilling, men de

1) Efter en Nekrolog af Verner Dahlerup i „Archiv för nordisk Filologi“ 1917 S. 175.

2) Efter en Artikel af Prof. Axel Olrik i Bladet „Hovedstaden“ d. 21/5 1916 i Anledning af hans 90-Aars Fødselsdag. Herom kan ogsaa læses i: *Martin Kok*: Store og gode Handlinger gennem 100 Aar (1886) S. 275.

standsede jo undervejs og gjorde Modstand, og saadan havde de besat et Teglværk og skød ud baade foroven og forneden, og vi laa ovenfor og skød paa dem. Da vi havde ligget saadan en Tid, saa var der en af Kammeraterne, der siger til mig (en Københavner³⁾, Blikkenslagersvend?, et kvikt Hoved forresten): „Tror Du ikke snart de er møre, skal vi ikke gaa om og ta' dem?“ Saa listede vi af; ja, vi var tre, men den ene han standsede igen undervejs. Vi gjorde en stor Vej udenom og vadede ad en Mose, hvor vi maatte holde Bøsserne godt tilvejs, at de ikke skulde blive vaade; og saadan kom vi om bagved Teglværket. Der var en lang Vej ud fra Værket med tætte Hegn paa begge Sider, saadan som der er i Angel, og der tog vi Plads for Enden af den. Det varede da ikke længe, før der kom en Fyr i fuldt Løb gennem Vejen. „Halt!“ raabte vi, og løftede Bøsserne i Vejret, saa kastede han jo sit Gevær, og vi førte ham ind paa Marken. Straks efter kom to til; „halt! halt!“ raabte vi, og saa tog vi ogsaa dem. Den næste, der kom, var en Freischäler med stort Skæg; men da vi raabte Holdt til ham, smuttede han gennem Hegnet og slap fra os. Og saadan gik det en Tid lang; de dryssede ud, en, to, fire, seks Stykker ad Gangen, og vi tog dem, naar de kom; nogle slap jo ud til Siden over Markerne, men det var da en 30 Stykker, vi havde, da de siden blev talt, og endelig rykkede vores egne frem, og de, vi havde, blev ført bort. — Efter Feltoget kom der Ordre, at der skulde indstilles et vist Antal af hver Afdeling til at faa Dannebrogskorset, og at det skulde ske under en vis Medvirkning fra Mandskabets Side. Saa var den

3) *Aamann* var hans Navn (efter en Artiket i „Berlingske Tidende“ for ²¹/₅ 1916).

anden borte fra Afdelingen, og de kunde ikke lide ham nær saa godt, fordi han var Københavner, og saa udpegede de mig; men det var jo ellers ham, der skulde have haft det. — Naa forresten opdagede vi om Aftenen, at der slet ikke var Skud i den enes Bøsse, og da vi vadede over, var Krudtet i den andens blevet vaadt; men godt gik det alligevel.“

„Saadan lyder hans Fortælling“, føjer Axel Olrik til, „med hele den friske Barnlighed, der var over Krigen den Gang. Men vovet sig havde han; da han efter Slaget spændte Tornisteren af, faldt der en Bøssekugle ud af den, den kunde nok ligesaa nær ramt ham selv“.

I Krigen vandt han iøvrigt efter samme Slag Underkorporalssnorene; han har selv sagt, at Soldaterne godt kunde lide ham, da han, som født paa Landet, ikke var bange for at tage en Spade i Haanden, „naar vi skulde ud og sløjfe Fjendens Værker“. Han vandt iøvrigt endnu mere: han fik sin Sundhed tilbage. Axel Olrik meddeler, at han i Tjensten knappede „Støvletter“ over Skoene — meget mod Reglementet. Og paa dem kendte de gamle Krigskammerater ham senere: „Naa, det var dig med Støvletterne.“

Efter Krigen boede han igen her i Holbæk Amt, i Mormoderens „beskedne Enkesæde paa Tudse Mark“. Han var der optagen af kulturhistoriske og sproglige Studier, idet han dog, som han selv har sagt, „til Afveksling vederkvægede sig“ med landligt Arbejde¹). I Somrene 1854 og 55 gennemvandrede han de danske Øer for at gøre sproglige Optegnelser. Endelig tog han, 40 Aar gl., i 1866 Magisterkonferens i nordisk Sprog og Litteratur; hans Magisterafhandling: „*Sælandske Lydlære*“ er dog aldrig trykt, skønt den fuldt fortjener det den Dag i Dag. Axel Olrik skriver sammesteds²),

1) Anførte Sted.

2) Anførte Sted.

at naar „man taler med ham om boglige Arbejder, siger han gerne: „Ja, nu skal jeg først have min Magistergrad færdig“. (Han mener færdig til *Tryk*, for det er 50 Aar siden, han *skrev* den)“.

I 1872 tog han den filosofiske Doktorgrad for en grundig og meget fortjenstfuld ethnografisk-kulturhistorisk Afhandling: „*Tatere og Natmandsfolk i Danmark*“. Længe forinden havde han dog — i 1857 — skrevet en yderst indholdsrig og fortræffelig, ja grundlæggende større Afhandling: „*Udsigt over de danske Sprogarter*“. Om denne siger Dr. phil. Marius Kristensen⁴), at „selv om senere Undersøgelser har kunnet fylde Huller i Fremstillingen og give Rettelser til enkelte Ting, vil den rige Fylde af egne lagttagelser fra en Tid, da Jernbanerne, Skolerne, Garnisonstjenesten og den stærke Omflytning endnu ikke havde udfoldet deres Virkning, altid bevare sin Værdi“.

I nævnte Aar og mange Aar derefter vandrede han meget rundt i Landet og opnoterede Dialektord⁵); han har i det hele noteret mere end nogen anden; i hans lange Liv blev det til en uhyre Mængde; han læste altid med Pennen i Haanden. Han var ogsaa en af Danmarks mest læsende Mænd, hans sproghistoriske Viden var derfor i det hele meget betydelig.

I 1872 blev han Lærer i Dansk ved Officerskolen; hermed vedblev han i 20 Aar til 1892; han var saaledes i dette Tidsrum Lærer for Prins Christian, vor nuværende Konge. Axel Olrik skriver herom i samme Artikel, at de unge Officersaspiranter vel sagtens en Gang har smilet ad hans Jevnhed eller hans Landmands-

4) Marius Kristensen: „Til Folmer Dyrlands 90-Aarsdag“ i „Danske Studier“ 1916.

5) Jfr. min Afhandling: „En Amulet“ i denne Aarbog.

væsen, men nu [ved hans 90-Aars Dag], mærker de, at hans Kærlighed til alt, hvad der var dansk, er gaaet dem i Blodet.

I 1873 blev han gift første Gang med Michelle Georgine Christine Doss (f. 1836, d. 1874) og i 1876 anden Gang med Søsteren Michelle Vilhelmine Andrea Doss (f. 1834, d. 1908), Døtre af Klokker, Lærer og Translatør C. V. Doss i Helsingør, men stammende fra Bornholm. Efter sin sidste Hustrus Død følte han sig ene, hans bedste Glæde var, naar han mødte en af sine gamle Krigskammerater, der jo tyndede svært ud efterhaanden, samt hans Studier paa det kongelige Bibliotek, hvor han var en hyppig Gæst, og hans Sommerferier paa „Torpegaard“.

Hvert Aar op til sin høje Alder tilbragte han nemlig en Tid paa „Torpegaard“, hvis nuværende Ejers Fader var hans Halvbroder.

I Anledning af hans 90-Aars Fødselsdag i 1916 indeholdt de københavnske Blade Artikler om ham, og paa Dagen mødte en Deputation op i hans Hjem i København, ligesom Blomster og Hilsener strømmede ind til ham fra Folk i mange Lejre. Deputationen, der repræsenterede disse, bestod af Prof., Medlem af Videnskabernes Selskab, Ludvig Wimmer, Prof. ved Universitetet Verner Dahlerup, Chefen for Officersskolen, Oberst Anning-Petersen og Skoleofficeren, Kaptajn Hertel. Deputationen overbragte ham en Hædersgave, bestaaende af en større, kontant, Sum i Guld, nedlagt i et smukt Krystalglas, samt en Mappe, hvori fandtes en kalligraferet Lykønskingsadresse, underskreven af lidt over 300, deriblandt Kongen, mange Universitetsprofessorer, tidligere Lærerkolleger, Officerer — ogsaa svenske Universitetsprofessorer fra Lund og Upsala. „Selskabet for nordisk Filologi“ hædrede ham med et Festskrift.

Han overlevede dog ikke denne Højtidsdag ret længe, men døde 27. Februar 1917 i sit 91. Aar — til sin Dødsdag opfyldt af Planer om ny Arbejder.

Siden Doktorafhandlingen havde han ikke samlet sig til de større Værker, som man havde ventet af ham. Dette skyldtes ikke manglende Flid eller Evner, snarere en uhyre Beskedenhed, hvorom den Maade, hvorpaa han i sin høje Alder fortalte om sit „Kup“, ogsaa er et Vidnesbyrd.

Hans store Samlinger, hans „Bjerge af Viden“, kom først og fremmest andre tilgode: I den store „*Videnskabernes Selskabs Ordbog*“ skrev han et lille Afsnit; „efter kyndiges Udtalelser er det den bedst udarbejdede Del af Værket, efter hans eget Sigende var det fra „Vrag“ til „Vrøvl““ (Axel Olrik). I Virkeligheden gik det fra: „Vaabenrust“ til „vaandelig“. Ogsaa *Wimmers store Runeværk* har han været med til at forberede; Prof. Wimmer har selv sagt, at den eneste Hjælp, han har faaet til Forstaaelse af de danske Runeindskrifter, er kommen fra Dr. Dyrlund⁴⁾.

Endelig har han bidraget meget til *H. F. Feilbergs store jyske Ordbog*; Marius Kristensen siger da ogsaa herom følgende⁴⁾: „Det er betegnende for hans Tjener-sind, at han, der dog endnu selv havde Kraft til at skrive en saadan Afhandling som „*Studier over danske Stednavne*“ (D. St. 1911), ikke saameget ønskede selv at knytte sit Navn til noget nyt Værk som han ønskede at opleve Slutningen af de to Ungdomsfællers Arbejde“.

Foruden ovennævnte Afhandling i „*Danske Studier*“, en Afhandling, der beskedent fremtraadte som en Anmeldelse af Prof. Johannes Steenstrups Bog: „Ind-

4) Anførte Sted.

ledende Studier over de ældste danske Stednavnes Betydning“, men som i Virkeligheden indeholder en rig Fylde af originale Synspunkter, og hvor han bl. a. gjorde et skarpsindigt Forsøg paa Tydning af Bynavns- endelsen *-løse*, har han i Aarenes Løb skrevet talrige andre kortere og længere Tidsskriftsafhandlinger, ofte i Form af Anmeldelser, saaledes baade i „Archiv for nordisk Oldkyndighed og Historie“: „*Rettelser og Optegnelser*“, hvori der bl. a. er en længere Udredning af Betydningen af Ordene „Snes“ og „Ol“, af „Andvorskov“ og „Avdebo“ (paa Tudse Næs) m. fl. i Aargangen 1885, i „Danske Studier“ foruden nævnte Afhandling tillige en mindre Afhandling om „*Christianus-Kristen*“ i Aargang 1914, i „Festskrift til H. F. Feilberg“ 1911 en lille Afhandling om „*Likindi: Lign, Læjn*“, i „Dania“ 1896, samt i „Arkiv for nordisk Filologi“ i 1895, 1897 og 1911. Af sidstnævnte skal navnlig Anmeldelsen af *Kr. Mikkelsens* „*Dansk Sproglære*“ (1894) indeholde en Fylde af sproghistorisk Stof, som for lange Tider vil sikre den Læsere¹).

Nævnes skal ogsaa hans allerførste Arbejde: „*Om Bygningsmaaden paa den sydslesvigske Landryg*“, der udkom selvstændigt i 1853 (trykt i Holbæk); han viser sig her som den første, der havde rigtig Forstaaelse af at klargøre de landlege Bygningsskikke; han omtaler f. Eks. heri Aas- og Sulehusene, der endnu har bevaret Oldtidens Byggemaade; han iagttog ogsaa Forskellen mellem den nedersaksiske Byggemaade og den nationalt danske. Disse 2 Byggemaader mødes i Dannevirke-Egnen, hvor han laa som Soldat. Det lille Arbejde er en Frugt af hans Ophold i Slesvig i Krigens Tid. En større Række Breve fra Felten, skrevne til hans Bedstefader, Sogndegn N. P. Taarning i Buttrup ved Holbæk, som ejes af Hr. Taarning, Torpegaard, indeholder

1) Anførte Sted.

en stor **Rigdom af Skildringer** fra Krigen, ofte i **Dagbogs Form**, samt **Resultaterne** af hans **Undersøgelser** af **Bygningssskikke**, **Levevis** m. m. i de **Egne**, hvor han var **indkvarteret**. **De** fortjener sikkert at blive trykt.

Ogsaa paa andre Omraader viste han sig at have et nøje Kendskab til dansk Folkeliv: til **Bønders Arbejde**, **Gilder** og **Dragter**; dette fremgaar af to **Afhandlinger** i „Dania“ III. og IV.: „*Om Praasekage og om Landsby-pigernes Tidsfordriv*“. Han holdt sig heller ikke for god til at skrive i **Blade**, som **Menigmand** læste og som **Videnskabsmænd** ikke saa; til sin **Død** bevarede han saaledes en **Forbindelse** med „**Holbæk Amts Avis**“, hvor han f. Eks. anmeldte nyudkomne sproglige **Værker**.

Jeg mangler ganske Evnen til at bedømme hans sprogvidenskabelige **Afhandlinger**, jeg skal derfor m. H. til disse citere nogle af vore første **Mænd paa dette Omraade**: Prof. **Verner Dahlerup** skriver saaledes ¹⁾, at han som **Kender** af det danske **Sprog** næppe havde nogen **Overmand**; især var hans **Kendskab** til **Folke-maalene** paa de danske **Øer** ganske **enestaaende**. Han var iøvrigt grundigt inde i alle de **nordiske Sprog** og **Litteraturer**. Sammen med **S. J. Lyngby** maa han nævnes som **Grundlægger** af det videnskabelig **Studium** af de danske **Dialekter**.

Og Dr. phil. **Marius Kristensen**, der skriver⁴⁾, at „han har været en tro **Tjener** af sit **Fædreland** og sit **Fag**; og selv om hans **Navn** ikke staar paa **Titelbladet** til store **Værker**, skal det ikke glemmes i dansk **Sprogvidenskabs Historie**“.

Og nu afdøde Prof. **Axel Otrik**, der skrev²⁾, at „**Videnskabsmændene** vil komme [paa hans **90-Aars**

1) **Verner Dahlerup**: Anførte Sted S. 177 og 176.

4) Anførte Sted.

2) Anførte Sted.

Fødselsdag] og takke for hver Sten af Viden og Kløgt, hvormed han har brolagt deres Vej. Det vil derfor vare længe, før de faar udnyttet alle hans Notitser; men det vil, haaber jeg, vare meget længere, at det danske Folk husker denne Mand ud af Rækkerne af de „høje Sjæle“, der efter Digterens Ord „bor i det lave her“.

Axel Olrik er med de sidste Ord inde paa det, som vi maa skatte i den Mands Personlighed: hans uhyre Beskedenhed, hans Uselviskhed og — først og fremmest — hans Danskhed; thi han var mere end den uhyre flittige Indsamler af Honning til Videnskabens Bikube.

Til Belysning af Folmer Dyrlands Personlighed skal jeg endnu af Proprietær *Taarnings* til mig fremsatte Udtalelser herom, hvilende paa hans mangeaarige Kendskab til Farbroderen, anføre følgende:

„Onkel Folmer, saaledes kaldtes han af Slægt og Venner, har, saalænge jeg erindrer, tilbragt en Del af sin Sommerferie i mit Hjem, hvor hans Komme altid blev imødeset med Glæde, vel nok mest paa Grund af den Hygge, der fulgte med ham, thi den meste Tid, selv op til hans høje Alder, sad han fordybet i sine Bøger. Men kom han til at fortælle om gamle Dage og navnlig om Krigen 48—50 eller om hans Lærergerning ved Officersskolen, kom der Liv i Onkel Folmer, og mange var de Anekdoter, han da kunde fortælle. Han var i det hele taget et sjældent rart og yderst beskedent Menneske. Han levede et sjældent smukt Ægteskab med sin Hustru Vilhelmine; de supplerede da ogsaa hinanden saa udmærket, som man sjældent ser. Som saa mange studerende var han ikke saa lidt distrahit, og naar der var noget, han ikke kunde klare i Øjeblikket, hørte man ham straks kalde: „Mine, Mine!“

Og Mine kom og fandt hans Brilller; de sad gerne paa Panden, hvor han havde skubbet dem op.

Han havde en sand Skræk for al Medicin, men han havde vistnok heller ikke været syg saa godt som en Dag siden Krigsaarene. Hans Liv var da ogsaa regelmæssigt og arbejdsomt, af Naturen var han glad og tilfreds med Tilværelsen; hans staaende Omkvæd i de senere Aar, naar der vistes ham lidt Opmærksomhed, var altid: „Ja, jeg kan sagtens være glad, jeg gamle Rad!“

Det forekommer mig, at vi i dette Omkvæd baade finder Udtryk for det ægte danske, stille Lune, hvormed saa meget hos ham vidner, for hans tilfredse Glæde ved Livet og sine ret beskedne Kaar og endelig for det dybest menneskelige hos ham: hans uhyre Beskedenhed.

Han bør mindes med Tak ogsaa i „Holbæk Amts historiske Samfund“s Aarbog, dels for hans videnskabelige Indsats, der stedse havde sin Rod i det jævne Folk, hvoraf han var oprundet, dels fordi han stedse følte sig knyttet til disse Egne, og endelig fordi han var den sjældne Personlighed. Han var i Sandhed „en af de høje Sjæle, der bor i det lave her“.